

Särskilt förordnad vårdnadshavare för ensamkommande barn

Informationsskrift från Lunds kommun

Särskilt förordnad vårdnadshavare för ensamkommande barn

Denna informationsskrift är till för dig som vill veta mer om rollen som särskilt förordnad vårdnadshavare för ensamkommande barn. På de efterföljande sidorna är tanken att du ska få en sammanfattning av förordnandets innebörd och vad du som särskilt förordnad vårdnadshavare bör beakta i de situationer som kan uppstå. Skriften är framtagen av flyktingenheten (socialnämnden) och överförmyndarenheten (överförmyndarnämnden) i Lunds kommun. Guiden är uppbyggd enligt följande:

Inledning.....	2
Uppdraget	2
Förordnad vårdnadshavare	3
Förordnad förmyndare.....	3
Några uppgifter som en särskilt förordnad vårdnadshavare har.....	4
Vad ingår inte i uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare?	5
Vem kan bli särskilt förordnad vårdnadshavare och hur går det till?	5
Redovisning.....	6
Förteckning.....	6
Årsräkning	6
Ersättning	6
Uppdragets upphörande.....	7
Vad gäller vid... ..	7
Kontakt med skola.....	7
Kontakt med Migrationsverket.....	7
Kontakt med hälso- och sjukvården	7
Kontakt med boendet	8
Kontakt med Skatteverket	8
Skadestånd.....	8
Återbetalning	8
Avtal	9
Arvsrätt.....	9
Barnets föräldrar kommer	9
Entledigande.....	9
Käll- och litteraturförteckning; vidare läsning	10

Inledning

Så snart ett ensamkommande barn har fått uppehållstillstånd ska en särskilt förordnad vårdnadshavare utses för barnet. Det är samma regler som gäller för de ensamkommande barnen som för de barn som har vuxit upp i Sverige. Det innebär att så snart socialnämnden får kännedom om att ett barn saknar vårdnadshavare ska åtgärder enligt socialtjänstlagen och föräldrabalken vidtas. Socialnämnden i den kommun som barnet vistas väcker talan om eller anmäler behov av särskilt förordnad vårdnadshavare till tingsrätten.

Under den tid som socialnämnden utreder ärendet och innan tingsrätten har fattat beslut om att förordna en vårdnadshavare är den gode mannen skyldig att kvarstå i sitt uppdrag. Anledningen är att den omyndige inte får företräda sig själv. Om barnet fyller 18 år inom ett halvår brukar den gode mannen kvarstå till dess att barnet blivit myndigt. I sådant fall påbörjar socialnämnden i regel ingen utredning om särskilt förordnad vårdnadshavare.

Uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare innebär att du är både vårdnadshavare och förmyndare för barnet, även om barnet inte bor hos dig, fram tills den dag barnet fyller 18 år. Eftersom uppdraget handlar mycket om att vara ett vuxet stöd för barnet, behöver du ha tid att engagera dig i ett barns uppväxtförhållanden. I uppdraget ingår att ha kontakt med det familjehem eller boende där barnet bor och se till att barnet får tillsyn, omsorg och trygghet. Som särskilt förordnad vårdnadshavare har man kontakt med myndigheter och hjälper till med den långsiktiga planeringen av barnets framtid. I uppdraget ingår också att vara förmyndare, det vill säga ett ansvar för barnets ekonomi.

Uppdraget

För dig som har varit god man, kan nämnas att uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare har stora likheter med godmanskapet. Rent juridiskt har du samma rättigheter och skyldigheter att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter – såväl personliga som ekonomiska. Den huvudsakliga skillnaden ligger i att uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare har mer fokus på den långsiktiga planeringen och integrationen för barnet. Du ska stötta och förbereda barnet för livet efter myndighetsdagen då de enligt lag anses vara vuxna. Som vårdnadshavare bör du vara tydlig med vad som förväntas av en myndig person och vara beredd att sätta gränser, precis som för vilket annat barn som helst. En annan viktig aspekt – och skillnad gentemot uppdraget som god man – är att såväl tillsättande som entledigande av en särskilt förordnad vårdnadshavare görs av domstol.

Förmodligen har barnet redan fått ett bankkonto, id-kort och ansökt om studiemedel. Allt som oftast har den gode mannen som barnet haft redan ordnat detta i samband med att barnet fick uppehållstillstånd.

I rollen ingår också att företräda barnet inför skola och myndigheter, till exempel att ha kontakter med skolan och se till att barnet får den vård som krävs. I egenskap av vårdnadshavare har den särskilt förordnade vårdnadshavaren som huvudregel rätt till samma information om barnet som barnet har själv.

Förordnad vårdnadshavare

En vårdnadshavare, oavsett om denne är förälder eller särskilt förordnad av tingsrätten, har ett ansvar för barnets personliga förhållanden. Med detta menas att du *ska se till* att barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran blir tillgodosedda. Man måste här skilja på det juridiska uppdraget som vårdnadshavare, som benämns *den rättsliga vårdnaden*, och *den faktiska vårdnaden*, som sker i HVB-hemmet eller familjehemmet. Eftersom barnet är placerat enligt socialtjänstlagen har en särskilt förordnad vårdnadshavare inte ansvar för den dagliga omsorgen eller vården. Som förordnad vårdnadshavare har du ansvar för den rättsliga vårdnaden: du ska se till att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. I detta ansvar ligger även att se till att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. Allt som en särskilt förordnad vårdnadshavare gör ska genomföras med barnets bästa som ledstjärna. I praktiken innebär detta att du ser till att ha god kontakt med barnet, hemmet i vilket barnet bor, barnets skola och andra för barnet viktiga myndigheter och personer.

Förordnad förmyndare

En särskilt förordnad vårdnadshavare blir med automatik också förordnad förmyndare, förutsatt att inget annat sägs i förordnandet från tingsrätten.¹ Som förordnad förmyndare ansvarar du för och bestämmer över barnets ekonomiska angelägenheter. En förordnad förmyndare står under överförmyndarens tillsyn. Som särskilt förordnad vårdnadshavare ska du därför skicka in en tillgångsförteckning till överförmyndarnämnden. Tillgångsförteckningen ska visa barnets tillgångar per förordnandedagen. Överförmyndarnämnden beslutar därefter om din fortsatta redovisningsplikt gällande förmyndarskapsdelen.

¹ Om förhållandena är sådana att barnet har betydande tillgångar kan en annan person utses att vara förmyndare för barnet.

Några uppgifter som en särskilt förordnad vårdnadshavare har

- Ansvara för barnets ekonomi
- Ansöka om barnbidrag om barnet är under 16 år, ansöka om studiebidrag och övrigt bistånd enligt socialtjänstlagen
- Hjälpa barnet vid kontakter med hälso- och sjukvård
- Medverka vid utvecklingssamtal, elevvårdsamtal, utredningar hos skola och socialtjänst, delta vid upprättande av vårdplan
- Svara för skolplanering och i samråd med skola, barnet och det hem barnet bor i, ha koll på barnets närvaro. Eftersom det är du som tar emot barnets studiestöd ingår också eventuella kontakter med CSN och diskussioner med barnet gällande utbetalning och barnets hantering av studiestödet
- I vissa fall kan barnet ha rätt till så kallad barnpension. Om barnet har rätt till barnpension, kan du behöva hjälpa barnet med att ordna detta. Så sker genom kontakt med Pensionsmyndigheten
- Om barnet begått brott eller utsatts för brott – bistå barnet hos polis och domstol
- Hålla kontakt med barnet och boendet
- Förbereda barnet inför sin 18 års dag – till exempel ställa barnet i bostadskö, ordna med adressändring, och vara barnet behjälpligt i frågor som rör vuxenblivandet i det svenska samhället
- Många unga önskar såklart inget hellre än att föräldrar och övrig familj ska komma till Sverige och få upphållstillstånd. Du som särskilt förordnad vårdnadshavare kommer i dessa fall att behöva vara barnet behjälpligt i den processen, till exempel att ha kontakt med Migrationsverket i frågan, eftersom barnet inte har uppnått myndighetsålder. Observera att det inte ingår i uppdraget att *företräda* barnets föräldrar vid en återförening
- En annan viktig del, som genomsyrar hela uppdraget, är ansvaret för barnets utveckling. I detta kan till exempel ingå att stötta barnet i att finna värdefulla gemenskaper, i olika föreningar och liknande sammanhang

Som framgår handlar uppdraget i stort om relationsbyggande och att vara det vuxna stöd som ett ensamkommande barn annars saknar i samhället. Du som särskilt förordnad vårdnadshavare blir den vuxne som är barnets fönster ut mot samhället, någon att lita på, som sätter gränser och stöttar. Du blir ett stöd i såväl vuxenblivande som integrationsprocess och ansvarar för att det

som många tar för självklart för barn genomförs. Du ser till att barnets vardag bland myndigheter och andra samhälleliga funktioner fungerar. Du kommer i korta ordalag att vara en trygghet och den mycket viktiga person för barnet, som alla barn i Sverige har rätt till.

Vad ingår inte i uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare?

- Den särskilt förordnade vårdnadshavaren har inget försörjningsansvar för barnet
- Eftersom en särskilt förordnad vårdnadshavare inte är att likställa med en förälder i juridisk mening, har barnet inte rätt att ärva den särskilt förordnade vårdnadshavaren.
- Som särskilt förordnad vårdnadshavare har du inte ansvaret för den dagliga omvårdnaden. Det är personalen/familjehemsföräldern som har det praktiska, dagliga ansvaret för barnet enligt de regler som finns på boendet. Personalen/familjehemsföräldern är tillsammans med barnet ansvarig för hur denne sköter skola och fritid. Omvårdnadsansvar har den särskilt förordnade vårdnadshavaren om denne även är familjehem för barnet
- En särskilt förordnad vårdnadshavare blir som nämnt inte förälder för barnet i juridisk mening. Det handlar mer om att vara ett nav för ungdomens utveckling i samhället och orientera ungdomen bland myndigheter. Detta betonas ytterligare av att det tidigare nämnda förhållandet att det ensamkommande barnet oftast inte bor hos en särskilt förordnad vårdnadshavare

Vem kan bli särskilt förordnad vårdnadshavare och hur går det till?

Enligt den reglering som styr hur en särskilt förordnad vårdnadshavare ska utses, ska en person som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran förordnas till uppdraget. Det krävs också att den person som utses till särskilt förordnad vårdnadshavare har uppnått myndighetsålder – du måste ha fyllt 18 år för att kunna utses. Det är socialnämnden som utreder lämpligheten hos en kandidat, därefter även tingsrätt. Lämpligheten utreds genom att du först kontrolleras mot Rikspolisens belastningsregister, Kronofogdemyndighetens register samt relevanta socialregister.

Därefter genomförs en intervju, där socialnämnden bland annat hör sig för om dina personliga förhållanden, din bakgrund och dina tankar om uppdraget. Barnets inställning i frågan inhämtas. Vidare får, om behövt, ungdomen och den tilltänkte särskilt förordnade vårdnadshavaren träffas, om de inte känner varandra sedan innan. Om det hela fungerar bra, kommer

socialnämnden därefter att ansöka till tingsrätten om att den tilltänkte särskilt förordnade vårdnadshavaren ska utses för uppdraget i fråga.

Det kan hända att den nuvarande gode mannen för barnet får frågan om att bli särskilt förordnad vårdnadshavare. Det är emellertid ingen rättighet för den gode mannen att bli särskilt förordnad vårdnadshavare, eftersom socialnämnden utreder vem som är mest lämplig för uppdraget. Tänk på att godmanskapet kvarstår till dess att en särskilt förordnad vårdnadshavare tillsätts. Då ärendet först behandlas av socialnämnden och sedan tingsrätten är förordnandeprocessen mer utdragen än vid tillsättandet av god man.

I sammanhanget kan påpekas att det är enbart är möjligt för två personer gemensamt att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare för ett barn om personerna är gifta eller sambo.

Redovisning

Som redan har nämnts är den särskilt förordnade vårdnadshavaren även förordnad förmyndare. I och med detta uppkommer en skyldighet att redovisa förvaltningen av barnets tillgångar till överförmyndarnämnden.

Förteckning

När tingsrätten har förordnat en särskilt förordnad vårdnadshavare meddelas överförmyndarnämnden i den kommun som barnet är folkbokfört. Överförmyndarnämnden kommer därefter att uppmana dig att inkomma med en förteckning över barnets tillgångar. Förteckningen ska avse barnets tillgångar per förordnandedagen och den måste skickas in även om tillgångarna är obetydliga. Överförmyndarnämnden har ingen möjlighet att befria dig från att skicka in en förteckning. Du undertecknar förteckningen på "heder och samvete" så det är viktigt att du lämnar korrekta uppgifter. Förteckningen ska vara inne två månader efter förordnandedagen.

Årsräkning

Finns det inga tillgångar att förvalta kan överförmyndarnämnden besluta om befrielse från att lämna årsräkning. Men om barnet har tillgångar eller om överförmyndarnämnden av någon annan anledning anser att det finns skäl till redovisning så görs detta årligen. Redovisningen görs på en särskild blankett som du får av överförmyndarnämnden.

Ersättning

I det fall den särskilt förordnade vårdnadshavaren har barnet i sin vård utgår ersättning enligt gällande bestämmelser. Men om barnet bor på annat ställe än hos den särskilt förordnade vårdnadshavaren finns i dag inga bestämmelser som direkt syftar på ett ge denne ersättning för den del som avser vårdnaden. I egenskap som förordnad förmyndare kan det bli aktuellt med arvode om barnet har en betydande ekonomi att förvalta. Det är

överförmyndarnämnden som i sådant fall beslutar om arvode i anslutning till att den ekonomiska delen av uppdraget redovisas.

I Lunds kommun utgår för närvarande arvode till särskilt förordnande vårdnadshavare om 2 000 kr i månaden. Utbetalning av arvode till särskilt förordnad vårdnadshavare ombesörjs av administratör på flyktingenheten, ensamkommande, i Lund.

Uppdragets upphörande

Förordnandet upphör per automatik när den unge har fyllt 18 år. Det kan även upphöra om den särskilt förordnade vårdnadshavare entledigas på egen begäran eller socialnämnds begäran, eller om annan person – barnets biologiska förälder eller föräldrar – tilldelas vårdnaden.

Vad gäller vid...

Kontakt med skola

En viktig del av uppdraget är att svara för barnets utveckling, där skolgång och planering för eventuell fortsatt utbildning ingår. En särskilt förordnad vårdnadshavare ansvarar för barnets skolgång och har kontakt med skolans personal, deltar i skolplanering, föräldramöten och andra för skolorngdomars vårdnadshavare normala aktiviteter. För dig som särskilt förordnad vårdnadshavare, som också är förmyndare, är det viktigt att ha koll på ungdomens skolgång, eftersom ungdomens rätt till studiemedel styrs av närvaron i skolan.

Kontakt med Migrationsverket

Som nämnts utses en särskilt förordnad vårdnadshavare efter det att barnet har fått uppehållstillstånd. Barnet kan antingen få permanent eller tillfälligt uppehållstillstånd. Om barnet har fått tillfälligt uppehållstillstånd, blir kontakter med Migrationsverket en del av uppdraget inför ansökan om förlängning av uppehållstillståndet. En annan anledning till kontakt med Migrationsverket kan vara om barnets föräldrar och andra anhöriga försöker ta sig till Sverige. Kom ihåg att det inte ingår i uppdraget att företräda barnets föräldrar. Även handläggning av medborgarskap hanteras av Migrationsverket. Vad gäller svenskt medborgarskap för barnet är det viktigt att vara uppmärksam på att sådant medborgarskap kan påverka möjligheten för barnets anhöriga att få uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Kontakt med hälso- och sjukvården

Då en vårdnadshavare har rätt och skyldighet att besluta i frågor som rör barnets personliga förhållanden, utgör hälso- och sjukvårdskontakter en självklar del i uppdraget. Det rör sig om att se till att barnet får rätt vård, ha

kontakt med sjukvården, skriva under de dokument som är behövliga och liknande stöd.

Kontakt med boendet

Goda kontakter med boendet är viktigt för utövandet av vårdnaden. Personalen på boendet/familjehemsförälder ska se till att den dagliga omsorgen sköts, men insikter i barnets boendeförhållanden är såklart viktiga för att en särskilt förordnad vårdnadshavare ska kunna se till barnets utveckling.

Kontakt med Skatteverket

När ensamkommande barn och unga får uppehållstillstånd ska de folkbokföras med stöd av bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481). Detta har i de flesta fall redan tagits hand om av den gode mannen. Men det är ditt ansvar som vårdnadshavare att se till barnets folkbokföring hålls uppdaterad hos Skatteverket. Glöm inte att meddela socialtjänst, överförmyndare, skola och andra liknande aktörer om barnet får en ny adress.

När ett ensamkommande barn beviljas tillfälligt uppehållstillstånd och har fått sina fyra sista siffror i personnumret är dessa siffror permanenta. Om barnet inte beviljas förlängt uppehållstillstånd måste Skatteverket få meddelande om när barnet lämnar landet och registrerar då barnet som avflyttat.

Skadestånd

Då en särskilt förordnad vårdnadshavare också är förmyndare utövas den delen av uppdraget under skadeståndsansvar i förhållande till barnets ekonomi. Skadeståndsansvaret bör dock inte överdramatiseras även om det är viktigt att känna till. Skadeståndsansvaret gäller gentemot huvudmannen och liksom en god man eller förvaltare kan du bli skyldig att ersätta skada som du uppsåtligt eller av vårdslöshet har orsakat din huvudman (barnet i detta fall).

Om barnet skulle vålla skada har du som särskilt förordnad vårdnadshavare inte principalansvar, vilket en förälder som är vårdnadshavare har. Det innebär att du inte har strikt ansvar för barnets handlande och därför inte kan bli skadeståndsskyldig när barnet vållar skador på den grunden. Eftersom barnet inte heller bor hos dig, utan den vardagliga tillsynen utövas av till exempel familjehemmet, är det inte sannolikt att du kan bli skadeståndsskyldig för bristande tillsyn när barnet har vållat skada. Det finns därför ingen anledning för en särskilt förordnad vårdnadshavare att känna oro på detta område.

Återbetalning

När det kommer till återkrav gällande t.ex. studiemedel som utbetalats av CSN kan du som vårdnadshavare bli återbetalningsskyldig. Men även här

bör man inte låta sig avskräckas då du som vårdnadshavare har möjlighet att kontrollera såväl utbetalning av studiemedel som barnets skolgång. Enligt studiestödsförordningen (2000:655) ska nämligen studiehjälp betalas ut till den studerandes föräldrar eller någon annan vårdnadshavare om den studerande är omyndig. Därtill är rektorn enligt skollagen (2010:800) skyldig att se till att elevens vårdnadshavare informeras samma dag om eleven uteblir från gymnasieverksamheten utan giltiga skäl. Eftersom den särskilt förordnade vårdnadshavaren har tillgång till informationen och beslutar om utbetalningen till ungdomen, sker allt under den särskilt förordnande vårdnadshavarens övervakning.

Avtal

En särskilt förordnad vårdnadshavare har inga ekonomiska förpliktelser mot barnet. Som särskilt förordnad vårdnadshavare bör du därför inte skriva på låneförbindelser, t.ex. vid lån av dator, eller teckna borgensförbindelser på sådant sätt som t.ex. en förälder kan göra. Även en särskilt förordnad vårdnadshavare bör dock, i egenskap av ställföreträdare för barnet, kunna skriva på en handling om att barnet mottagit lånekort eller lån av t.ex. dator.

Likt andra vårdnadshavare ansvarar du för att godkänna anställningsavtal som ungdomen ingår och även för att tillse att ett sådant avtal sägs upp om det går ut över ungdomens utveckling.

Arvsrätt

Arvsrätt baseras på föräldraskap och släktskap. En sådan relation etableras inte genom att utses till särskilt förordnad vårdnadshavare. Ungdomen ärver därför inte en särskilt förordnad vårdnadshavare. Om sådan rätt skulle önskas kan givetvis ett testamente upprättas.

Barnets föräldrar kommer

Om barnets föräldrar kommer till Sverige har med största sannolikhet det varaktiga hindret² undanröjts. För att vårdnaden ska återflyttas måste föräldern väcka talan i tingsrätten. Domstolen prövar då frågan utifrån barnets bästa. Uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare upphör om vårdnaden överflyttas då tingsrättens dom vinner laga kraft.

Entledigande

En särskilt förordnad vårdnadshavare har rätt att bli entledigad på egen begäran. Begäran om entledigande lämnas in till behörig tingsrätt, som prövar frågan om ändring i vårdnaden. För tiden intill dess att frågan har avgjorts av tingsrätten ska den särskilt förordnade vårdnadshavaren kvarstå i sitt uppdrag. I vissa fall kan uppdraget upphöra om vårdnaden flyttas över till familjehemsföräldrar, om barnet bor i familjehem.

² Med det varaktiga hindret menas det varaktiga hinder som utgjorde själva grunden för att en särskilt förordnad vårdnadshavare utsågs, enligt 6 kap 8 a § föräldrabalk.

Käll- och litteraturförteckning; vidare läsning

Informationen som har sammanställts i denna skrift går att finna i:

von Schéele, Eva och Strandberg, Ingemar (2015). *Ensamkommande barns rätt: en vägledning för den gode mannen, kommunen m.fl.* 3 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik

Walén, Göran och Vängby, Staffan, *Föräldrabalken: en kommentar*, (1 januari 2017, t.o.m. supplement 17, Zeteo)

Lagstiftning, offentligt tryck samt myndighetspublikationer som ligger till grund för handboken

Rättegångsbalk (1942:740)

Föräldrabalk (1949:381)

Skadeståndslag (1972:207)

Folkbokföringslag (1991:481)

Socialtjänstlag (2001:453)

Utlänningslag (2005:716)

Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

Skollag (2010:800)

Studiestödsförordning (2000:655)

Prop. 2004/05:136

Domstolsverket, *Domstolsverkets handböcker: Ärendehandbok, kap. 28*, Tillgänglig på: <http://www.dvhandbok.domstol.se/arende/avsnitt%2028.htm>
Senast hämtad: 19 juni 2017

Socialstyrelsen, *Om barnet behöver ny vårdnadshavare*, (art. nr. 2006-101-9), december 2006.

Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende och umgänge: Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*, (art. nr. 2012-4-8), juni 2012.

Sveriges kommuner och landsting, *Cirkulär 13:51: Barns skulder*, december 2013.